

Hasan EKİCİ*

Metin AYDIN*

AZMÎ-ZÂDE HÂLETÎ DİVANI'NDA BİR HÜNER OLARAK ŞİİR

ÖZET

Klasik Türk şiiri kendi içinde büyük bir zenginliğe ve fikrî altyapıya sahiptir. Şairlerin manzumelerinde ele aldıkları metaforlar, semboller, imge ve çağrışımlar farklı mecralara kapı aralamış, okuyucuyu bambaşka hayallere sevk etmiştir. Bu bağlamda şair ve şiir karakterine dair ipuçları veren kavramlardan biri de hünerdir. XVII. yüzyılda rubaileriyile ön plan çıkmış olan Hâletî, şiiri bir hüner telakki etmiş ve bu durum için şairin maharetli olması gerektiğini vurgulamıştır. Şair, hünerle ağaç, av, bahçe, bal ve şeker, değirmen, deniz/dalgıç, ekin tarlası, hazine, metâ, meclis, meydan, münekkî, nur, okul, perî-hân (büyücü) ve şehir gibi kavramlar arasında anlam ilişkisi kurmuş, manzumelerinde hüner sahibinin farklı özelliklerinden bahsetmiştir. Bu meyânda Hâletî, şiirlerinde hüner sahibinin eziyet gördüğünü, kıskanıldığını, kıymetinin bilinmediğini ve sayılarının zamanla azaldığını belirtmektedir. Ayrıca hüner sahiplerinin yüce konumda olduklarını ve bu vasıflara sahip kişilere yakın olmanın insanın itibarını arttıracığını ifade etmiştir. Bu farklı bakış açılarıyla Hâletî, hüner kavramından hareketle genelde şiir ve şair olgusundan ne anlaşılması gerektiği meselesini divanında dile getirmiştir. Ayrıca bazı manzumelerde geçen hüner ve marifet kavramlarının bir noktada benzerlik gösterdiği ve sadece poetik görüşlerin ifadesinde kullanılmadığı vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Hüner, marifet, şiir, şair, Azmî-zâde Hâletî

POETRY AS A SKILL IN AZMI-ZADE HALETİ'S DIVAN

ABSTRACT

Classical Turkish poetry possesses profound richness and intellectual depth. The metaphors, symbols, imagery, and associations employed by poets in their verses open doors to diverse interpretations, leading readers into imaginative realms. One of the key concepts that offers insight into the poet's persona and poetic identity is hüner (skill or talent). Haleti, a prominent 17th-century poet known for his rubai (quatrains), considered poetry a form of hüner, emphasizing the necessity of poetic mastery. In his poetry, Haleti establishes semantic connections between hüner and various concepts such as trees, hunting, gardens, sugar and honey, mills, the sea/diver, fields, treasures, commodities, assemblies, critics, light, schools, enchantresses (peri-han), and cities. He describes the skilled individual as one who is often envied, unrecognized, and subject to hardship, and notes that such individuals have become rare over time. Furthermore, he highlights their elevated status and the social prestige gained through proximity to them. Through these perspectives, Hâletî reflects on the broader notions of poetry and the poet. It is also emphasized that the concepts of hüner and marifet in some verses are similar at some point and are not only used to express poetic views.

Keywords: Skill, talent, poetry, poet, Azmi-zade Haleti

* Sorumlu Yazar, Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Aksaray/Türkiye. E-posta: hasanekici@aksaray.edu.tr / Corresponding Author, Assoc. Prof. Dr, Aksaray University, Faculty of Science and Letters, Department of Turkish Language and Literature, Aksaray/Türkiye. E-mail: hasanekici@aksaray.edu.tr

** Dr., Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Millî Eğitim Bakanlığı, Malatya/Türkiye. E-posta: aydin_metin@msn.com / PhD, Turkish Language and Literature Teacher, Ministry of National Education, Malatya/Türkiye. E-mail: aydin_metin@msn.com

Giriş

Farsça kökenli olan hüner (هنر) kavramı sözlüklerde genellikle “1. bilme, biliş, marifet, malumat. 2. ustalık, hazâkat, maharet. 3. ilim, fen. 4. ince sanat, sanâyi’-i nefîse” gibi anlamlara gelmektedir (Sami, 2008, s. 1513). Klasik Türk şairleri, geleneğin belirlediği çerçevede maharet göstermeye çalışmış, üsluplarını inşa etmişlerdir. Şairler, aynı zamanda poetik görüşlerini de ihtiva eden hüner ve marifet kavramları için “nahl-i hüner, nahcîr-i fazl u marifet, gencîne-i hüner, bahr-i hüner, asya-yı hüner, metâ-ı marifet, nûr-ı marifet, debistân-ı hüner, kişt-zâr-ı marifet, hüner meydanı” gibi ibarelere yer vermiştir. Şairler de hüner ve marifet bağlamında “kilk, hadîka, hüsrev, semt, mülk” gibi kavramlarla ilişkilendirilmiştir (Coşkun, 2011, s. 59).

Genelde İslam düşünce sisteminin, özelde ise klasik Türk edebiyatı geleneğinin kişiselliği ikinci plana alan zihniyeti, sanatçıları da kendilerini ön plana çıkarma ve çağdaşları arasında fark edilebilme hususunda farklı yöntemler denemeye sevk etmiştir (Durmuş, 2011, s. 79). Klasik edebiyatta, poetik görüşlerin ifade biçimlerinde hüner ve marifet ön planda tutulmuştur. Hüner mefhumu kimi manzumelerde şairlik sanatı olarak bir ifade aracı, kimi manzumelerde ise bir biliş düzeyi olarak ele alınmıştır. Klasik Türk edebiyatı metinlerinde hüner mefhumu, şiirin tanımı ve yazılış sebebi olarak ifade edilmiştir (Coşkun, 2011, s. 59). Klasik şiir estetiğinde sanat, çeşitli benzetme unsurlarına yaklaşmak ve onu ifadeye çalışmanın gayreti olarak görülmektedir. Klasik Türk edebiyatı şairleri, aynı muhtevayı ortak teşbihlerle mümkün olduğu kadar farklı tasavvurlarla dile getirmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında, klasik Türk şiirinin anlam dünyasının imajlarla yüklü olduğu söylenebilir. Bu edebiyatın mazmunlar ve anlam dünyasında imajlar, süsleyici unsur olduğu kadar fonksiyonel özellikleriyle de yer almıştır (Mermer, 2000, s. 87). Bu gerçeklikten hareket eden sanatçılar, şairliğin hüner işi olduğunu ve bu vadide ince, zarif nükteler içeren sözler sarf etmeleri gerektiğinin bilincindedirler (Öntürk, 2016, s. 1752). Klasik Türk edebiyatı sanatçıları şiir vadisinde hüner ve marifet gösterebilmek için duygu ve düşüncelerini özgün bir üslupla ifade etmeye çalışmışlar, bu mecrada mücadele eden rakiplerinden daha etkili olmaya gayret etmişlerdir. Şairlerin hüner anlayışı ve sanattaki yaratıcılığı günlük hayatta şahit olduğu ya da yaşadığı olayların zihin süzgecinden geçmesi neticesinde şekillenir. Bu bağlamda şairler, tasarladığı bir durumu/olayı edebî bir üslupla sunmaya çalışır, okuyucunun hayal dünyasında çağrışımlar oluştururlar (Erkal, 2009, s. 113).

Klasik Türk şiirinin anlam dünyasını oluşturan kelimeler, kavramlar ve deyimler üzerine birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir¹. Çalışmamızda bu doğrultuda hüner ve hünerle ilgili kavramların anlam katmanları incelenecektir. Makalede öncelikle Hâletî hakkında kısaca bilgi verilmiş, daha sonra Hâletî’nin sanat vadisinde hüner gösterme bağlamında çağdaşları arasında şiir ve şair karakterini ortaya koyma adına nasıl bir arayış içerisinde olduğu hususu ele alınmıştır. Bu çalışmada Hâletî’nin hüner, marifet ve fazl kavramlarını şiirin tanımı ve şairlik yeteneği anlamında mı yoksa biliş düzeyi anlamında mı kullandığı hususu üzerinde durulacaktır.

¹ Konuyla ilgili bazı çalışmalar için (bkz. Onay, 1996; Şentürk, 2023; Zülfe, 2011; Zülfe, 2022). Ayrıca kavramların anlam dairesinin görülebileceği bir veri tabanı da söz konusudur. LEHÇEDİZ Sözlüğü, “Türk edebiyatının tüm tarihsel ve çağdaş metinleri; Türk Dünyası edebiyatlarının önemli metinleri üzerinde veriler sunan kapsamlı bir veri tabanıdır.” İlgili veri tabanı için bkz. <https://lehcediz.com/> erişim: 24/02/2025.

Azmî-zâde Hâletî'nin Hayatı, Sanatı ve Eserleri²

Asıl adı Mustafa olan Hâletî, kaynakların³ belirttiğine göre 23 Ocak 1570'te doğmuştur. Edebiyatımızda Hâletî mahlasını kullanmış şairlerin en ünlüsü Azmî-zâde Hâletî'dir. XVII. yüzyıl şairlerinden Hâletî'nin hayatı hakkında ayrıntılı ve güvenilir bilgileri, onun aynı zamanda öğrencisi olan Nev'îzâde Atâî vermektedir. Gerek yerli ve gerekse yabancı araştırmacılar Hâletî hakkında genellikle Atâî'ye müracaat etmişlerdir. Aileden gelen birikimlerinin etkisiyle devlet hizmetinde resmî görevler yapan Hâletî, kaynakların belirttiğine göre ahlakî değerlere sahip bir kişiliğe sahiptir. Kişilik itibarıyla şairin hayata ve olaylara bakış tarzı karamsardır. Şair, hüner ve ilim sahibi olduğu halde yaşadığı dönemde hak ettiği değeri görememiştir. Hayatı sıkıntılar içinde geçmiş olan Hâletî, kendisine yapılan ihsanlar karşısında minnettarlığını dile getirmiştir. Hayatı boyunca farklı görevler ifâ eden Hâletî, son olarak Süleymaniye Dârülhadîsi görevinde bulunmuştur. Hâletî, 30 Mart 1631 tarihinde vefat etmiştir.

Çok genç yaşta şiir yazmaya başlayan Hâletî, bu mecrada kısa sürede üne kavuşmuştur. Şairin manzumelerinde kullandığı teşbihler, bazı istisnalar dışında Fars şiirinden intikal etmiş klişe ifadelerdir. Hâletî de pek çok çağdaşı gibi ortak mazmun ve malzemeyi şiirlerinde kullanmıştır. 1602 yılında Şam kadılığı esnasında kendisini tanıyan Bağdatlı Rûhî, onun güzel şiirler yazdığını bir kıtasında dile getirmiştir. Şiirlerinde karamsar bir tablo çizen Hâletî, hayattan şikâyet etmiş ve değerinin bilinmediğini sık sık manzumelerinde vurgulamıştır. Şairin nazım ve nesir türünde birçok eseri bulunmaktadır: Sultan III. Mehmet adına tanzim edilen *Divanı*, bazı divan nüshaları arasında yer alan *Rubaiyyât* 'ı, *Sâkinâme* 'si, *Münşeât* 'ı ve *Hadd-i Mestân* adlı eseri bulunmaktadır. Hâletî, klasik Türk şiirinde daha çok rubailerıyla meşhur olmuş zirve bir şairdir. Bu bağlamda Osmanlı sahasının Ömer Hayyam'ı olarak kabul edilmektedir.

Azmî-zâde Hâletî'nin mezkûr eserleri dışında *Mihr ü Mâh*, *Hâşiye 'alâ Düreri'l-Hükkâm*, *Kelimât*, *Muğni'l-Lebib Şerhi*, *Menâr Şerhi Hâşiyesi*, *el-Hidâye ve Miftah Şerhleri* ve *Ta'likat* isimli çalışmaları da bulunmaktadır. Şairin pek çok konuda yazılmış şerh ve talikatları olduğu kaynaklarda zikredilmekte ancak haklarında neredeyse isimlerinin dışında bir bilgi bulunmamaktadır.

1. Hüner Kavramı ile İlgili Tasavvurlar

Klasik Türk şairleri, sözcükler arasında benzerlik ilişkisi kurgularken sözcüklerin birbiriyle renk, şekil, içerik-anlam, fonksiyon ve kaligrafik-fonetik ilişkisini göz önünde bulundurmışlardır (Açıkgöz, 2024, s. 44). Edebî metinlerde yer alan hüner/marifet mefhumu, şiirin tanımı bağlamında kullanıldığı gibi şairlik yeteneği anlamında da kullanılmıştır (Coşkun, 2011, s. 59). Hâletî Divanı'nda hüner/marifet kavramının ağaç/fidan, av, bağ, bal ve şeker, deniz/dalgıç, ekin tarlası, hazine, meta, meclis, münekkit, nur, okul, perî-hân (büyücü) ve şehir sözcükleriyle ilişkilendirildiği görülmektedir. Hüner ve marifet mefhumlarının divanda kullanım sıklığı şu şekildedir:

² Hâletî hakkındaki bilgiler, şu çalışmalardan özetlenerek alınmıştır: (bkz. İpekten, 1991; Kaya, 2017; Özkul, 2019). <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/haleti-azmizade>. Erişim:12/12/2023.

³ Hâletî hakkında bilgi verilen bazı kaynaklar şunlardır: "Beyânî, *Tezkire*; Kafzâde Fâizî, *Zübdetü'l-eş'âr*; Riyâzî, *Tezkire* (Riyâzü's-şu'ârâ); Atâî, *Zeyl-i Şekâik*; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, *Keşfü'z-zünûn*; Seyyid Mehmet Rıza, *Tezkire*; Mehmed Âsım, *Zeyl-i Zübdetü'l-eş'âr...*" (İpekten, 1991, s. 349).

Tablo 1: Hüner ve marifet mefhumlarının kullanımı

	Kaside	Gazel	Mesnevi	Kıta	Tarih
Marifet	8	7	1	2	
Hüner	20	19	6	5	1

Hâletî Divanı'ndaki nazım şekillerine bakıldığında hüner ve marifet mefhumları ile ilgili tasavvurların kaside ve gazellerde daha çok kullanıldığı görülmektedir.

1.1. Ağaç/Fidan

Hâletî, şiirlerini meyve veren olgun ağaca benzetmiş, şiir ve şair anlayışına/karakterine dair ipuçları vermeye çalışmıştır. Bir fahriye beytine ait olan dizelerde şair, kurguyu nahl-i hüner terkibi üzerine kurmuştur. Şiirde geçen nahl sözcüğünün tek anlamı hurma ağacı yahut fidan değildir. Sözcük aynı zamanda bir tür ritüel nesnesini de imlemektedir. Eskiden gelin odasına konan veya sünnet düğünleri için üzeri değerli taşlar, çiçekler ve meyveler gibi nesnelerle bezenen merasim ağaçları da nahl/nakıl adıyla anılmıştır (Onay, 1996, s. 372). Şair, şiirinin tıpkı mezkûr merasim ağacı gibi nadir bulunan kıymetli taşlar ve renkli nesnelerle, yani benzersiz söz ve hayallerle örüldüğünü söylemektedir. Sözlerin olgunlaşmış bir meyve olarak takdim edilmesi, bir yandan ağaçla uygunluk bakımından yapılan bir tercihken öte yandan tören ağacının üzerindeki kıymetli taş ve süslerin istiaresi olmak gibi bir amaca da hizmet etmektedir. İkinci dizedeki “kadd-i fehmi” ter kibini de bu bağlamda yorumlamak gerekir. Bu doğrultuda dizede, nasıl ki bir ağacın meyvelerini toplayabilmek için en az o nispette bir boy gerekirse benim şiirim değerini bilmek ve anlamını kavrayabilmek için de belli düzeyde bir idrak gerekir, denilmektedir:

“Bir resîde mîvedür **nahl-i hüner**de sözlerüm

Herkes andan kadd-i fehmine göre almakda kâm” G⁴.547/7

“Benim sözüm/şiirim hüner ağacındaki olgun bir meyvedir. Herkes idraki ölçüsünde ondan kâm alabilir.”

Hâletî, gül yaprağı gibi taze olan ve meyvesi, çiçeği çok olan ağaca benzeyen hünerini kaybettiğini ifade etmektedir:

“Gitdi ol gül-berg-i ter ol **mîve-i nahl-i hüner**

Bir dıraht-ı huşke döndüm berg ü bârum kalmadı” G.884/5

“O taze gül yaprağı ve hüner ağacının meyvesi gitti. Kuru bir ağaca döndüm; yaprağım, meyvem kalmadı.”

Şairlik yeteneğinden övgüyle bahseden Hâletî, şiirinin her mısrasını marifet bahçesinin fidanına benzetmiş ve memdûhundan bu sözlerin hatırd tutmasını istemiştir:

“**Nahl-i bâg-ı ma‘rifet**dür şi‘rimün her mısra‘ı

İtsen ey bâg-ı kerem anı ne var hâtır-nişân” G.662/9

“Şiirlerimin her bir dizesi marifet bahçesinin taze bir fidanıdır. Ey cömertlik bahçesi gibi olan! Onu hatırd tutsan ne olur?”

⁴ Bu çalışmada kaside nazım şekli “K”, gazel nazım şekli “G”, kıta nazım şekli “Kıt.” ve mesnevi nazım şekli “M” kısaltmaları ile gösterilmiştir.

1.2. Av

Klasik Türk şiirinde önemli bir yer tutan “tab’ ve tabi’at” mefhumları şairlerin sanata, şiire, söze ve manaya bakış açılarını izah etmekte kullanılmıştır. Şairler, kendilerinden ve şiirlerinin benzersiz oluşundan bahsederken tabi’at mefhumuyla ilgili renkli tablolar çizmiş, zengin çağrışımlar kurmuşlardır (Doğan, 2002, s. 45). Şairlik mizacını hızlı koşan bir ata benzeten Hâletî, hedefe ulaşmak için doğru bir yönelim ve çabanın yanında, sanat bilgisine de sahip olmanın gerekliliğini vurgulamıştır. Hâletî, marifet ve fazilet gibi meziyetlerin herkeste bulunmadığını, bu özelliklerin hüner ehli şairlerde olduğunu dile getirmektedir. Bu bağlamda şair, fazl ve marifet kavramlarını bir ava teşbih etmekte ve şiir vadisinde ancak mahir olanların değer kazanacağını ifade etmektedir:

“Esb-i tabî‘at olmasa çâlâk Hâletî

Nahcîr-i fazl u ma‘rifet olmaz gider şikâr” G.132/8

“Hâletî! Tabiat (huy, mizaç, şairlik yeteneği) atı atik olmasaydı marifet ve fazilet avını avlamak imkânsız olurdu.”

1.3. Bağ

Hâletî, şiirinde memdûhunu “mutluluk bahçesinin gülü” olarak nitelemiştir. Onun lütuf ve kereminin kokusundan marifet bağının bilgi ve hikmet arayan bülbülleri kendinden geçmiş haldedir. Şair, memdûhu dururken başkasının övgüsüne dair söz öyleyen bülbüle benzeyen kalemini kıracağını ifade etmektedir. Aşağıdaki kıtada geçen *minkâr* sözcüğü kuş gagası anlamı dışında taşçı kalemi anlamına da gelmektedir (Tulum, 2023, s. 454).

“Ol gül-i gül-zâr-ı devletsin ki bûy-ı himmetün

İtdi **bâg-ı ma‘rifet** bülbüllerin medhûş u mest”

“Sen tururken gayrılar medhinde güftâr eylese

‘Andelîb-i hâmemün minkârın eylerdüm şikest” Kıt.14

“Sen, saadet bahçesinin gülü olduğundan dolayı ihsanlarının kokusu marifet bahçesindeki bülbülleri kendinden geçirdi. Senin yerine başkalarını övseydi kalem bülbülümün gagasını kırardım.”

1.4. Bal ve şeker

Hâletî, ilim ve marifetin şeker ve bal gibi tatlı olduğunu vurgulayarak bu vasıfların sıradan kişilerde bir arada bulunamayacağını ifade etmiştir. Şair, aynı zamanda bal ile marifet ve şeker ile ilim kavramları arasında anlam ilişkisi kurmuştur. İkisi tatlı olmakla birlikte aslında farklılık arz etmektedir. Bala benzeyen marifet, Allah’a dair manevî bilgiyi; şekere benzeyen ilim ise dünyevî bilgiyi temsil etmektedir:

“**Şehd ü şekker** gibidür ma‘rifet ü ‘ilm hemân

Degmede cem‘ olamaz ey şeh-i ‘âlî-mikdâr” K.18/30

“İlim ve marifet, tıpkı şeker ile bal gibidir. Ey değeri yüce padişah! Sıradan insanda bunlar bulunmaz.”

1.5. Değirmen

Klasik Türk şiiri metinlerinde değirmen için “âs, âsyâ ve âsiyâb” gibi kavramlar kullanılmıştır. Değirmen mefhumu şairlerin anlam dünyasında gerçek anlamı yanında mecaz anlamda da manzumelerde yer almıştır (Birici, 2007, s. 97-113). Hüner-değirmen benzetmesi yapan Hâletî, şairlerin şiir vadisinde hüner göstermesi için sadece kendi çabalarının yeterli olmayacağını padişahların da ihsan göstermesi gerektiğinden bahsetmiştir:

“Zîrâ ki **âsyâ-yı hüner** dönmeden kalur

Olmasa cûy-ı himmet ü ihsân-ı husrevân” K.16/28

“Padişahların yardımını ve himmet ırmağından gelen su olmadıkça hüner değirmeninin dönmesi mümkün değildir.”

1.6. Deniz/Dalgıç

Edebî metinlerde *deniz* anlamında kullanılan sözcüklerden bazıları şunlardır: “Bahr, bihâr, kulzüm, ummân, deryâ, yemm, muhît.” (Mutlu, 2012, s. 22). Hâletî diğer klasik Türk şairleri gibi kendisini, lakabı Kelimullah olan Hz. Musa’ya benzetmiş, sözlerinin etkili olduğunu vurgulamıştır. Hâletî, sözünü hüner denizine ve varlık sebebi olan elindeki kalemi de Hz. Musa’nın, Kızıldeniz’i ikiye yaran esasına benzetmiştir:

“Sözüm ki **bahr-i hüner**dür n'ola dü-nîm olsa

Elümde hâme ‘asâ-yı Kelîm'e oldı minâl” K.21/31

“Hüner denizi gibi olan sözüm ikiye ayrılrsa buna şaşılır mı? Kalem elimde Hz. Musa’nın asâsı gibi oldu.”

Klasik Türk şairleri tabiatlarını deniz gibi tasavvur edilen fesahat, belagat, hayal ve düşüncenin derinlerine dalan ve oradan “söz ve mana incileri” çıkaran dalgıçlara teşbih etmişlerdir (Doğan, 2002, s. 46). Şiirde hünerin öznesi olan şair, kendisini dalgalı marifet deryasının dalgıcı olarak tanımlamış ve âhir zaman eteğinin (kıyısının) inci gibi sözleriyle dolu olduğunu ifade etmiştir:

“**Lüce-i deryâ-yı fazl u ma‘rifet** gavvâsıyam

Dürr-i elfâzumla pürdür dâmen-i âhir zamân” K.27/30

“Marifet ve fazilet denizinin dalgıcıyım ki âhir zamanın eteği benim söz incilerimle doludur.”

Kendisini marifet denizinin dalgıcı olarak tanımlayan Hâletî, bilgi ve marifet arayışında zorluklarla karşılaştığını ve şansının ona yardımcı olmadığını ifade etmiştir:

“**Gavvâs-ı bahr-i ma‘rifet**em gerçi Hâletî

Ammâ müsâ'id olmadı hiç baht-ı ser-nigûn” G.573/7

“Hâletî, her ne kadar marifet denizinin dalgıcı olsam da kötü talihim hiçbir zaman yaver gitmedi.”

1.7. Ekin tarlası

Klasik Türk edebiyatı sanatçılarına göre tabiat, hüner ve marifet göstermenin mekânı telakki edilmiştir. Şairler, tabiatı gerçekliği ve kendi gözüyle görmekten ziyade evvelce söylenilmiş kalıplardan hareketle kendi sanat anlayışları doğrultusunda yeniden ifade etmeye çalışmıştır. Bu bakış açısıyla hareket eden sanat erbabı için yapılacak ilk iş, tabiatı özellikle bahar mevsimini betimlemektir. Sanatçı bu vesileyle şiir poetikası için zemin hazırlamayı amaçlar ve rakipleri arasında öne çıkmayı hedefler (Yetiş, 1991, s. 473-74). Marifet kavramının daha çok bilgi ve biliş yönüyle ele alındığı aşağıdaki beyitte şair, hükümdardan ihsan beklentisi içerisinde olduğunu ifade etmiş, Hz. Yusuf'a telmihte bulunmuştur:

“Sal **kişt-zâr-ı ma‘rifete** âb-ı lutfunı

Kaht-ı ricâlden sakın ey Yûsuf-ı zamân” Kıt.84

“Cömertlik suyunu marifet tarlasına sal. Ey zamanın Yusuf’u, ehil adam kıtlığından sakın.”

1.8. Hazine

Hazine, define gibi anlamlara gelen “genc” kavramı klasik Türk şiirinde pek çok benzetmeye konu olmuştur. Şairlerin dilinde sevgilinin güzellik unsurları ile hazine arasında anlam ilişkisi kurulmuştur. Hazinenin toprağa gömülmesi neticesinde define olması, yılanların o tılsımlı hazineye bekçilik etmesi edebî metinlerde sıklıkla yer almıştır (Pala, 2022, s. 166). Hâletî, hüner kavramını hazineye benzettiği aşağıdaki beyitte feleğin, hüner sahibi insanlara haksızlık edip onları hiçliğe gömdüğünü ifade etmektedir:

“**Gencîne-i hüner** olalı bulsa dehr-i dîn

Hâk içre ide nakd-i hasîsân gibi nihân” K.19/7

“Eğer alçak dünya hüner hazinesi olanları bulsa cimrilerin sermayesi gibi toprak içinde gizler, yok eder, ortadan kaldırır.”

1.9. Meclis

Bezm, “içkili, eğlenceli meclis, toplantı” anlamına gelmektedir (Pala, 2022, s. 71). Hâletî, hüner kavramını meclise benzetmiş, şiirlerinin hüner meclisinde dedikodudan uzak olması gerektiğini vurgulamıştır. Şiir ve şairlik bağlamında sanat anlayışına zarar verecek söylemlerden kaçınılması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca başkalarından söz aşırılamaya dikkat edilmesini gerektiği hususuna da gönderme yapmıştır:

“Serini Hâletîyâ hâmenün şikest eyle

Eger olursa **sühan-çîn-i bezm-gâh-ı hüner**” G.160/5

“Ey Hâletî, eğer kalemin hüner meclisinin dedikoducusu olursa o kalemin başını kır.”

Klasik Türk şiirinde Keykavus ve Kahraman gibi mitolojik kişiler diğer İran padişahları gibi, övülen kişinin üstünlüğünü dile getirmede bir karşılaştırma unsuru olarak kullanılmıştır. Şiirlerde övülen kişinin mezkûr şahsiyetlerden daha üstün niteliklere sahip olduğu belirtilmiştir (Tökel, 2016, s. 177). Şair, hünerli kişilerin katıldığı mecliste kendisini zamanının Kavusu’na, marifet meydanında ise zamanının Kahramanı’na benzetmiştir. Hâletî, şiir sanatı, ilim ve hikmet yolunda çağdaşları arasında üstün bir konumda olduğunu ifade etmiştir:

“**Hüner bezminde** Kâvûs-ı zamân

Masâff-ı ma‘rifetde Kahramân’am” M. 9/122

“Hüner gösterilen mecliste zamanın Kavus’uyum; marifet meydanının Kahramanı’yım.”

1.10. Metâ/Kumaş/Değerli Nesne

Hâletî, marifetli şiirlerinin kıymetli metâ gibi olduğunu anlatmak istemektedir. Şiir-metâ benzetmesiyle Hâletî, sanatının ilgi çekici olduğunu vurgulamıştır. Dünya münekkidi marifet malının fiyatını yükselttiğinden hüner kumaşını almak herkese nasip olmaz. Çünkü bu meta/kumaş alıcısının gerekli zevke, donanımına, bilgi ve irfana sahip olması gerekir:

“Almaz **metâ’-ı ma‘rifeti** kimse Hâletî

Nakkâd-ı dehr komış anun kıymetin girân” G.679/5

“Ey Hâletî! Hüner metânı kimse alamaz. Onun değerini zaman münekkidi tayin etmiştir.”

Hâletî, metâ ve marifet kelimeleri arasında benzerlik ilişkisi kurmuş, kendi bilgi ve tecrübesini kıymetli bir meta olarak tasavvur etmiştir. Şair, bu vasfının sürekli devam edeceğini belirtmiştir:

“Gûyâ **metâ’-ı ma‘rifetüz** biz ki Hâletî

Az kalmag ile gitmedi hergiz kesâdumuz” G.303/5

“Ey Hâletî! Sanki marifet metasıyız. Zira az kalmakla değerimiz hiç eksilmedi.”

1.11. Meydan

Klasik Türk edebiyatı şairleri, hüner meydanında güzeli ve güzelliği ifade etme hususunda kendilerini rakiplerinden daha üstün görme temayülündedirler. Bu bağlamda, her biri kendine özgü bir üslup arayışında olan sanatçılar, estetik ve mana yönü güçlü ifadelerle ulaşma gayreti içinde olmuşlardır (Haksever, 2025, s. 86). Hâletî, şiir ve şair anlayışını meydan kavramına benzetmiştir. Şairlik yeteneğinin kendisine ezelde verildiğini ve bu meydanda en önde olduğunu ifade etmiştir:

“**Hüner meydânının** çâpük-resen-bâzı benem şimdi

Sunulmuşdur bana rûz-ı ezelden tab‘-ı mîzânî” K.20/29

“Şimdi hüner meydanının en hızlı cambazıyım, çünkü bana ezelden ölçülü bir mizaç bahşedilmiştir.”

1.12. Münekkit

Tenkit kavramı, Arapça “n,k,d” kökünden türetilmiştir. Türkçede en çok nakd kelimesiyle ifade edilmektedir. Tenkit, ele alınan bir konunun temel ölçülere uyup uymadığını belirleme amacıyla kullanılan mizan ve mikyas anlamındadır (Açıkgöz, 2024, s. 16). Nakkâd/münekkit kelimesi, daha çok “ilmî ve edebî eserleri inceleyen (kimse)” gibi anlamlara gelmektedir (Tulum, 2023, s. 579). Hâletî, şairlik mizacı gereği doğru işler yaptığını ve bu sebeple takdir edildiğini ifade etmektedir:

“Bakmazdı hergiz eger o **nakkâd-ı ma‘rifet**

Mîzân-ı tab‘um olmamış olsaydı râst-kâr” G.292/13

“Şayet yaratılış terazim doğru tartmasaydı (doğru çalışmasaydı) o marifet münekkidi/kuyumcusu ona asla itibar etmezdi.”

1.13. Nur

Kur'an-ı Kerim'de nur mefhumu iyiliğin, zulmet ise zevke düşkünlüğün, kötülüğün ve fenalığın esası olarak tavsif edilmiştir. Allah'ın esmasından olan nur, hidayet ışığı vasıtasıyla insanlık âlemini aydınlatması, cahillik ve sapkınlık gibi karanlıklardan kurtarması anlamlarına gelmektedir (Gürbüz, 2023, s. 59). Aşağıdaki beyitte geçen Zünnûn'un (ö. 245/859 [?]) marifetullah düşüncesinden ilk kez bahseden ve onu sistemleştiren şahsiyet olduğu söylenebilir (Özkul, 2019, s. 583). Hâletî, yeteneğini övdüğü beyitte, sözlerinin mana yönünden marifet nurunu yansıttığını, derin anlamlar taşıdığını ifade etmektedir. Ayrıca şairlerinin Zünnûn'un sözleri gibi hikmetli anlamlar taşıdığını dile getirmektedir:

“Gösterür ma'nâ yüzünden halka **nûr-ı ma'rifet**

Virse bu nazmun n'ola her beyti Zünnûn'dan nişân” K.39/26

“Sözlerin halka marifet nûrunu gösterir. Bu şiirin her beyti Zünnûn'dan bir işaret verse şaşılır mı?”

1.14. Okul

Okul, mektep anlamına gelen debistân, klasik Türk şiirinde hüsn, irfân, hayal, hüner, ma'ârif, edep, gam gibi sözcüklerle bir arada kullanılmıştır. Şairlerin mekân tasavvurlarından biri de mektep (okul)'tir. Hâletî de şiirlerini, hüner mektebi olarak gördüğünü dile getirmiştir. Beyitte geçen “elifden ibtidâ” tabiriyle “alfabeye, okumaya, bir işe yeni başlamak manalarının dışında sevgilinin boyuna, *Fâtîha* sûresinin ilk harfi elif” de işaret edilmiştir (Çelebioğlu, 1986, s. 46).

“Bir **debistân-ı hüner**dür nazmumuz ey Hâletî

Eyledi bu tıfl-ı dil şimdi elifden ibtidâ” G.1/7

“Ey Hâletî! Bizim nazmımız bir hüner mektebidir. Bu gönül çocuğu şimdi elif harfinden başladı.”

1.15. Perî-hân-Büyücü

Cinlerin dışisine perî adı verilmektedir. Büyü ile ortaya çıkan perilerin cezbedici nitelikte güzel yaratıklar olduğu tasavvur edilmektedir. Bu varlıkları sihir yoluyla çağıran büyücüler, perî-hân olarak tanımlanmaktadır (Pala, 2022, s. 369). Şairlik yeteneğini büyücüye benzeten Hâletî, etkili ve güzel şiirler yazdığını ve rakipleri tarafından kıskanıldığını ifade etmektedir:

“Tab‘um şu dem ki oldı **perî-hân-ı ma'rifet**

Hussâdı kıldı dâ'ire-i 'akldan birûn” K. 22/14

“Marifet/hüner büyücüsü olan şairlik mizacım, bana haset edenleri akıl dairesinin dışına çıkardı.”

1.16. Şehir-Diyar/Ülke

Farsça kökenli şehir sözcüğü, kaynaklarda çalışma yaşındaki nüfusun ekseriyetini ve insanların toplu yaşam alanlarını tanımlamakta kullanılmıştır (Küçükbaşçı, 2010, s. 441). Şehir

kavramı, klasik Türk edebiyatı metinlerinde mutluluk veren mekân anlamında da kullanılmaktadır (Şentürk, 2017, s. 3). Hâletî bir zamanlar hüner/marifet şehrinde üstad/tüccar olduğunu ifade etmektedir. Aşağıdaki beyitte hâce kelimesi iki anlama gelebilecek şekilde kullanılmıştır. Hâletî, baht ile bender ve eşk ile nakd kelimeleri arasında anlam ilişkisi kurarak zengin çağrışımlar oluşturmaya çalışmıştır:

“**Ma‘rifet şehrinde** ben bir hâce-i ma‘rûf idüm

Bender-i bahtumda şimdi nakd-i eşkümdür revân” K.39/27

“Ben marifet şehrinin tanınmış bir tüccarıydım. Talih limanında akıp giden gözyaşı sermayemdir.”

“Arz ider evvel metâ‘ın hâce-i ihsânına

Her kaçan kim gelse **iklîm-i hünerden** kâr-bân” K.27/27

“Hüner diyârından gelen kervan, malını ilk önce ihsan tüccarına arz eder.”

2. Hüner Ehli Kişilerin Özellikleri

2.1. Hüner sahibi eziyet görür

Klasik Türk şairlerinin sıklıkla şikâyet ettikleri konuların başında, hüner sahiplerinin sürekli sıkıntı içinde olması gelir. Liyakatsiz insanların iltifat görüp hüner ehlinin dert çekmesi durumundan şikâyet konusu, şiiirlerde sıklıkla işlenmektedir:

“**Hüner-mendân**adur cevri zamânun

Budur hâli bu dehr-i bî-emânun” K.8/62

“Zamanın eziyetleri hüner sahiplerinedir. Bu acımasız dünyanın hali budur.”

“Her gün felek niyâma komaz tîg-i cevri

Bağrını **ehl-i ma‘rifetün** itmeyince kan” K.19/8

“Felek, marifet sahiplerinin bağrını kana bulamadan eziyet kılıcını kınına koymaz.”

2.2. Hüner sahibi kıskanılır

Türkçedeki “kıskançlık” kelimesi, olumsuz kabul edilen “haset”ten olumlu sayılan “gayret”e kadar pek çok duyguyu ifade etmekte kullanılan oldukça geniş kapsamlı bir kavramdır. Bu mefhumun, sanat, şiir ve edebiyata ilişkin yönüyle de dikkat çekici bir anlam çeşitliliğine işaret etmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Demirbağ, 2019, s. 14). İlm-i nücûma göre feleğin ikinci katmanında bulunan Utarid (Merkür) kâtip görevini yerine getirmektedir. Aynı şekilde altıncı katmanda bulunan Müşteri (Jüpiter) gezegeni de kadı görevindedir (Pala, 2022, s 230). Hâletî, sahip olduğu hüner nedeniyle akranları tarafından kıskanıldığını, yaşadığı dönemde kâtip ve kadı gibi görevlerde bulunan kişilerle düşman olduğunu ima etmektedir:

“Beni itdi **hüner** mahsûd-ı akrân

Utârid Müşterî hasmumdur el-ân” K.8/64

“Hüner, beni emsallerim tarafından kıskanılan biri haline getirdi. Şu an Merkür ve Jüpiter düşmanımdır.”

Hâletî, içinde yaşadığı dönemde insanların artık hüner ehlinen zevk almadığını dile getirmiştir. Şair, dünyayı erlerden haz almayan yaşlı bir kadına benzetmiştir:

“Zamâne itmez oldu şimdi **merd-i pür-hünerden** haz

Cihân bir pîre-zâl-i köhnedür kim itmez erden haz” G.360/1

“Zamane hüner dolu kimselerden haz etmez oldu. Dünya, erlerden hoşlanmayan ihtiyar bir kadındır.”

2.3. Şair, en büyük hüner sahibidir

Hâletî, yaşadığı çağda hüner sahiplerinin çok olduğunu söyler fakat ona göre asıl hüner, kendisi gibi yeteneklisini bulmaktır:

“Bu devr içinde **hüner ehli** anılır çokdur

Benüm gibisini bulmak-durur cihânda hüner” K.28/37

“Bu zamanda çok kişi hüner ehli olarak anılır fakat asıl hüner dünyada benim gibisini bulmaktır.”

2.4. Hüner sahibi olanların sayısı azalmakta

Şair, bir zamanlar gayret ve çabayla elde edilen fazilet ve hikmetin olmadığını bu nedenle hüner diyarından kazanç getiren kervanların çıkmadığını dile getirmektedir:

“Gördiler geçmez metâ‘-ı fazl u cins-i ma‘rifet

Çıkmaz oldu şimdi **iklîm-i hünerden** kârbân” K.37/17

“Fazilet ve hüner sermayesinin artık geçer akçe olmadığını gördükleri için hüner ülkesinden (boş yere) kervan çıkmaz oldu.”

2.5. Şiirden, hüner sahipleri anlar

Şair, hüner sahiplerinin şiirlerine ilgi göstereceğini söylemektedir. Nihayetinde şiirlerinin kıymetini anlayabilmek de hüner gerektirir:

“**Erbâb-ı hüner** meyl ider eş‘âruma hakkâ

Fehm itmek anun mertebesin hayli hünerdür” Kıt.34

“Doğrusu bu ki şiirlerime hüner sahipleri, meyl eder; ancak şiirlerimin mahiyetini anlamak hayli hünerli olmayı gerektirir.”

“İntizâr üzredür **erbâb-ı hüner** Hâletîyâ

Ne çıkar diyü der-i cümle-i efkârundan” G.588/7

“Ey Hâletî! Hüner sahipleri, düşüncenin cümle kapısından ne çıkar diye bekleyiş içerisinde.”

2.6. Hüner ehline ilgi gösterilmez, kıymeti bilinmez

Okuyucu tarafından ilgi ve talep gören şiir, her daim iltifata tabi olur. Bu bağlamda sanat gücü yüksek olan şairler, toplumda gerekli ilgi ve desteği görmek istemişlerdir. Ortaya koydukları sanat eserleriyle cevher işçisi mesabesinde olan şairler, desteklendikleri sürece şiirleri hak ettiği

ilgiyi görecektir (Taşdemir, 2020, s. 243). Hâletî, yaşadığı dönemde hüner ehlinin değerinin bilinmediğini, insanların kusurlara odaklandığını ifade etmektedir:

“**Hüner ehlinün** hâline kimse bakmaz

Cihân halkı hep oldılar ‘aybâ nâzır” G.166/2

“Hüner ehlinin ne halde olduğuyla kimse ilgilenmez. İnsanlar artık kusurlara bakmaktadır.”

“Olsak ‘aceb mi Hâletîyâ râh-ı gamda hâk

Zîrâ götürmüyor **hüner ehlini** rûzgâr “ G.287/5

“Ey Hâletî! Gam yolunda toprak olsak şaşılır mı? Zira zaman, hüner ehlini götürmüyor (hüner ehlinin arkasında durmuyor!)”

2.7. Hüner ehline değer veren padişah, mutluluk kaynağıdır

Birçok padişahın şair olduğu Osmanlı devletinde sanat ehli kimseler daima destek görmüştür. Sanata önem veren, sanatçıları koruyan ve destekleyen padişahlar/devlet adamları, hüner ehli kişiler için saadet kaynağıdır:

“Şâh-ı cihân ki fazl u **hüner ehline** penâh

Dünyâda âstân-ı sa‘âdet nişânıdır” G.235/6

“Fazilet ve hüner ehlinin sığınağı olan o cihân padişahı, dünyada mutluluk eşliğinin nişanıdır.”

2.8. Hüner sahibi kıymet bilir

Hâletî, hüner sahibi insanların şiirlerine değer verdiğini ve şiirlerini bir muska gibi muhafaza ettiğini dile getirmiştir. Şair, güzel şiirlerinin kıskanç insanlar tarafından takdir edilmediğini ifade etmektedir:

“Hırz-ı cân gibi tutar nazmumuz **erbâb-ı hüner**

Hâletî ehl-i hased gerçi götürmez sözümüz” G.331/5

“Ey Hâletî! Her ne kadar haset insanlar sözümüzü kabul etmeseler de hüner ehli, şiirlerimizi can sığınağı (muska) gibi tutar [muska addeder].”

2.9. Kıyas yaptıklarından daha yüce konumdadır

Tasavvuf edebiyatında önemli bir şahsiyet olan Hallâc-ı Mansûr, aslen Beyza şehrinden olup Abbâsî halîfesi Muktedir döneminde fikirleriyle dikkat çekmiştir. İslam hükümlerine uymayan söylemlerinden ve “*Ene'l-Hak*” sözünden ötürü 921 yılında zamanındaki din adamlarının fetvâsı neticesinde cezalandırılmış, idam edildikten sonra cesedi yakılmış, külü Dicle’ye atılmıştır (Onay, 1996, s. 346). Hâletî, kendisini dert ve bela zamanında ip üzerinde canıyla oynayan bir hüner sahibi olarak görmüş, Mansûr’un hüner göstermeye onun kadar kâdir olmadığını ifade etmiştir:

“Benem hengâme-i derd ü belâ cân-bâzı kim Mansûr

Hüner göstermege kâdir degüldür rîsmânumda” G.754/3

“Dert ve bela zamanının cambazıyım. Mansûr cambazlık ipimde hüner gösterme gücüne sahip değildir.”

Sonuç

Hüner, genel olarak sanatçının dili kullanmadaki üstün becerisini ve şiirdeki yetkinliğini ifade etmektedir. Ayrıca şair ve şiir karakterinde manzumelerdeki mana derinliği, yoğunluğu, ses ve sözdeki uyum gibi kıstaslar da hüner mefhumuna dahil edilebilir. Tarih boyunca güzelin ve güzelliğin peşinde olan birçok sanatçı, farklı şiir türlerinde hünerlerini ortaya koyarak önde olmayı başarmışlardır. Osmanlı toplumunda da şiir yazabilmek önemli hünerlerin başında gelmektedir. Bu nedenle farklı meslek gruplarına mensup kimselerin şiir yazdığı görülmektedir. Klasik Türk edebiyatı şairleri hünerlerini sergilerken istiare, mecaz gibi edebî sanatlardan ve birtakım imaj ve sembollerden istifade etmişlerdir. Hâletî de hüner mefhumunu daha çok şairlik yeteneği ve şiir anlayışı bağlamında ele almıştır. Üstün bir şair olmak ve güzel şiirler nazmetmek için hüner/marifet gereklidir. Hâletî'ye göre şiirden sadece hüner sahipleri anlar ve şair en büyük hüner sahibidir. Hüner ehli kıymet bilir ama insanlar ona kıymet vermezler, hatta hüner sahipleri kıskanılır ve eziyet görürler. Şair, sanatını överken çeşitli bitkilerden, tabiat unsurlarından, nesnelerden ve mekânlardan istifade etmiştir. Hâletî hüner ile ilgili bağ, bal, büyücü, şeker, değirmen, deniz, ekin tarlası, hazine, meclis, metâ, meydan, münekkî, nûr, okul, şehir kavramlarını benzetme amacıyla kullanmıştır. Bazı manzumelerde marifet kelimesinin irfan ve ilim anlamında kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca hüner mefhumunun bilgi ve biliş anlamıyla da ilişkilendirildiği dikkat çekmektedir.

Azmî-zâde Hâletî'nin hüner/marifet mefhumuna bakma biçimlerinin ele alındığı bu yazıda şairin poetikası ve üslubunun doğru bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlanmaya çalışıldı. Ayrıca çalışmamızda bazı manzumelerde geçen hüner ve marifet kavramlarının bir noktada benzerlik gösterdiği ve sadece poetik görüşlerin ifadesinde kullanılmadığı sonucuna varıldı.

Extended Abstract

Skill generally expresses the artist's superior skill in using language and his competence in poetry. Classical Turkish poets sought to demonstrate their skill to the fullest extent, utilising all available opportunities within the traditional framework. Poets used the terms "nahl-i hüner", "nahcîr-i fazl u marifet", "gencine-i hüner", "bahr-i hüner", "asya-yı hüner", "meta-ı marifet", and "nur-ı hüner" for the concepts of skill and knowledge, which also include their poetic views. He included expressions such as "talent, debistan-ı hüner, kışt-zar-ı marifet, the square of talent". Expressions such as "erbab-ı hüner, hüner ehli, master of knowledge, hüner-mendan" were used for the poets who were the subjects of skill and knowledge. In addition, criteria such as depth of meaning, density, harmony in sounds and words, and sound repetition in poetry can also be included in the concept of skill. Throughout history, many artists have sought beauty and managed to stand out by showcasing their talents in various forms of poetry. Being able to write poetry was one of the most essential skills in Ottoman society. For this reason, it is evident that people from various professional groups write poetry and create works in this valley.

When we examine the Haleti Divan, which forms the basis of our study, it becomes apparent that there are different conceptions of the concept of skill. These issues can be listed as follows:

- Haleti discussed the concept of skill mostly in the context of poetic talent and understanding of poetry. Skill/ingenuity are required to be a superior poet and compose beautiful poems. According to Haleti, only those with talent can understand poetry, and the poet is the owner of the greatest talent.

- Haleti likened his poems to a mature tree bearing fruit and tried to give clues about the understanding/character of poetry and the poet.
 - Azmi-zade Haleti, who spoke highly of his talent as a poet, compared each line of his poem to a sapling in the garden of knowledge and asked his subject to keep these words in mind.
 - Haleti stated that virtues such as knowledge and virtue are not found in everyone, and that these qualities are found in talented poets.
 - The poet described his praise as the "rose of the garden of happiness" in his poem. He emphasized that the nightingales of the vineyard of knowledge were enraptured by the scent of his grace and generosity.
 - Making a skill-mill analogy, Haleti mentioned that sultans must show benevolence for poets to show skill.
 - The poet, who is the subject of skill in poetry, saw himself as a diver of the waves of the sea of knowledge and stated that the last times of the world are filled with the pearl of his words.
 - Haleti associated the concept of skill with treasure and touched upon the difficulty of discovering people with this quality.
 - Haleti compared the concept of talent to a parliament and stated that his poems should be free from gossip in the assembly of talent.
 - Haleti explained that his poems were as valuable as commodities. He emphasized that his art is interesting with the analogy of poetry and commodity. Since worldly critics raise the price of the goods of knowledge, not everyone has the chance to buy the fabric of talent. Because the buyer of this commodity/fabric must have the necessary taste, equipment, knowledge and wisdom.
 - Haleti compared the understanding of poetry and poets to the concept of a square and stated that the talent of poetry was given to him in eternity and that he was at the forefront of this square.
 - His attitude claimed that his words showed the light of knowledge.
 - Haleti, who compared his poetic talent to a magician, said that he wrote effective and beautiful poems and was envied by his rivals.
 - Haleti stated in his poems that he was once a master in the city of talent.
 - The poet has the greatest skill. Only those with talent understand poetry and talent.
 - Being close to the talented person brings honour.
 - The skilful person knows his worth and is in a higher position than those to whom he compares.
- One of the main issues that classical Turkish poets frequently complain about is that talented people are constantly in trouble. It is a frequently encountered situation in poems that simple people are happy while gifted people are in trouble. In this article, which discusses Azmi-zade Haleti's perspectives on the concept of skill/knowledge, an attempt is made to contribute to a correct understanding of the poet's poetics and style. In addition, it was concluded that the concepts of skill and knowledge in some of the poems in our study are similar at one point and are not used only in the expression of poetic views.

Kaynakça

- Açıkgöz, N. (2024). *Klasik Türk şiirinde eleştiri, terimler, teori ve eleştiri örnekleri*. Post Yayınevi.
- Birici, S. (2007). Klasik Türk edebiyatında asiya. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1), 97-113.
- Coşkun, M. (2011). Klasik Türk şairinin poetikası üzerine. *Bilig*, 56, 57-80.
- Çelebioğlu, A. (1986). Elif harfiyle ilgili bazı edebi hususiyetler. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 24, 45-64.
- Demirbağ, Ö. (2019). Dîvân şiirinde kıskançlık. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (45), 13-30.
- Doğan, M. N. (2002). *Fuzulî'nin poetikası*. Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Durmuş, T. I. (2011). Mısır-ı hünerde kendüyi satmak gerek kişi: Tezkire önsözleri, divan dibaceleri ve sebeb-i teliflerde sanatçı kendisini nasıl satar? *Bilig*, 57, 65-81.
- Erkal, A. (2009). *Divan Şiiri poetikası*. Altınordu Yayınları.
- Gürbüz, S. A. (2023). Nûr ve zulmet/karanlık kavramları üzerine tasavvuf merkezli bir inceleme. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 56-68. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2023.9.1.04>
- Haksever, H. İ. (2025). *Divan şiirinde ahlâkî değerlerimiz*. Dün Bugün Yarın Yayınları.
- İpekten, H. (1991). Azmîzâde Mustafa Hâletî. *İslâm Ansiklopedisi*, 4, 348-349.
- Kaya, B. A. (2017). *Azmî-zâde Hâletî divânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Kaya, B. A. "Hâletî, Azmî-zâde". <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/haleti-azmizade>. Erişim: 12/12/2023.
- Küçükaşçı, M. S. (2010). Şehir, İslam Ansiklopedisi içinde. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. C. 38. 441-446.
- LEHÇEDİZ Sözlüğü (2025). <https://lehediz.com/> erişim: 24/02/2025.
- Mermer, A. (2000). Divan şiirinde tuğra tavsifleri. *Bilig*, 14, 87-97.
- Mutlu, B. (2012). *Divân şiirinde deniz imgesi ve şiir öğretiminde kullanılması*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Onay, A.T. (1996). *Eski Türk edebiyatında mazmunlar ve izahı*. (Haz. Cemal Kurnaz). MEB Yayınları.
- Öntürk, T. (2016). Sünbül-zâde Vehbî divanı'nda şiir ve şair ile ilgili düşünceler. *İdil*, 5 (26), 1743-1762. <https://doi.org/10.7816/idil-05-26-09>
- Özkul, Y. (2019). *Azmî-zâde Hâletî divânı'nın tahlili*. (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Pala, İ. (2022). *Ansiklopedik Divân şiiri sözlüğü*. Kapı Yayınları.
- Şemsettin, S. (2008). *Kâmûs-ı Türkî*. Sahaflar Kitap Sarayı.

- Şentürk, A. A. (2017). *Osmanlı şiiri antolojisi*. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Şentürk, A. A. (2023). *Osmanlı şiiri kılavuzu 7*. Dün Bugün Yayınları.
- Taşdemir, İ. (2020). Divan edebiyatının popüler eserlerinde şiir ve şair hakkında değerlendirmeler. *International Journal of Filologia*, 3 (4), 218-245.
- Tökel, D. A. (2016). *Divan şiirinde şahıslar mitolojisi*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.
- Tulum, M. (2023). *Arapça ve Farsça'dan Osmanlı Türkçesine alıntılar sözlüğü*. Ketebe Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yazır, M. H. (2015). *Hak dini Kur'an dili*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yetiş, K. (1991). *Bahâriyye*, İslam Ansiklopedisi içinde. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. C.4. 473-474.
- Yıldırım, N. (2008). *Fars mitolojisi sözlüğü*. Kabalcı Yayınları.
- Zülfe, Ö. (2011). *Şiirin izinde sözün gölgesinde: Osmanlı şiirinden kelimeler, kavramlar, deyimler*. Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Zülfe, Ö. (2022). *Osmanlı şiiri üzerine notlar*. Yeditepe Akademi Yayınevi.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı/Contribution Rate Declaration of Researchers: Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir. / The contribution rates of the authors to the study are equal.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0